

ज्वरांश्च निखिलान् हन्यान्नात्र कार्या विचारणा ॥
 पृथग्द्वन्द्वान्गुणांश्च धातुस्थान् विधमस्तथा ।
 सन्निपातोद्भवांश्चापि मानसानपि नाशयेत् ॥
 श्रौतादीनपि दाह्यादीन् मोहं तन्मं भ्रमं लघाम् ।
 कासं श्वासश्च पाण्डुश्च हृद्भोगं कामलाभपि ॥
 त्रिकण्डकटीजातुप्राग्भूतश्च नाशयेत् ।
 श्रौताभ्यानां पिबेदेतत् सर्वज्वरनिवृत्तये ॥
 सुदर्शनं यथा चक्रं दानवानां विनाशनम् ।
 तदज्वरणां सर्वेषां चूर्णमेतत् प्रयाशनम् ॥”
 पुष्करभूलाभावे कुष्ठमपि दद्यात् । आर्ग्यभावे
 कण्टकारीभूलम् । सौराष्ट्राभावे स्फुटिकां
 दद्यात् । तगरालाभे कुष्ठं देयम् । जीवकर्षभ-
 कयीरलाभे विदारीकन्दम् । भागह्वयं दद्यात् ।
 पुष्करीकं श्वेतकमलम् । काकोत्पलाभावे अश्व-
 गन्धामूलं दद्यात् । तालीशपत्रकाभावे खर्ज-
 ताली प्रदीयते । इति । अथवा कण्टकारीजटा
 देया । इति सुदर्शनचूर्णम् ॥ * ।
 “शटी निशाह्वयं शुष्की दारु पुष्करभूलकम् ।
 यला गुडूची कटुका पर्पटश्च सवासकः ॥
 भागी किराततिलश्च दण्ड्यश्च तथैव च ।
 कायमेषां पिबेत् कृष्णसिन्धुचूर्णयुतं नरः ॥
 ज्वरान् सर्वान् हुतं हन्ति नात्र कार्या
 विचारणा ॥”

अनुभूतमनुत्तममेतत् ॥ *
 “हरीतकीचिदुदुहदारकाणां पृथग्भवेत् ।
 पलह्वयं कणा शुष्की गुडूची गोक्षुरो वरी ॥
 सहदेवी विडङ्गश्च प्रत्येकं पलसंमितम् ।
 मधुना वटिकां कृत्वा खादेत् ज्वरमपोहति ॥
 कासं श्वासं मलस्रग्भं वृद्धिमान्धं नियच्छति ॥

लाक्षा दशाक्षा अरुणा वङ्गजा
 सचन्दनं लोहितचन्दनम् ।
 लक्ष्मणकं वारि मुरा समुत्ता
 प्रत्येकमेतानि पलोन्मितानि ॥
 किराततिलस्तृप्तासतिक्ता-
 न्दताकणापर्पटकण्टकाः ।
 विडङ्गविश्रामलकानि वासा-
 रसानिशावारुणसिन्धुवाराः ॥
 एतानि देयानि पृथक् पलाह-
 मानानि सर्वाणि च भेषजानि ।
 कल्कानमीषां विदधीत गन्ध-
 दुग्धेन वै सार्हतुलामितेन ॥
 तैलं तिलानां तु तालाशुभानं
 तेनैव कल्केन शनैः पचेत् ।
 हन्यात् ज्वरान् तैलमिदं समस्तान्
 कुण्याङ्गलं वीर्यमतीवपुष्टिम् ॥
 विमर्द्दनादास्य परिभ्रमं श्रमं
 श्रमं नयेत् संजनयेत् द्युतिं तनोः ।
 तथा अयामस्थिसमुद्भवामपि
 प्रहृत्य निद्रां समुपार्जयेत् सुखम् ॥”
 अरुणा मञ्जिष्ठा । वारि वाला । रसा राक्षा ।
 इति लाक्षादितैलम् ॥ * ॥
 “लाक्षारससमं तैलं तैलाभ्यस्तु चतुर्गुणम् ।

अश्वगन्धानिशादारुकांतीकुण्डाब्जचन्दनैः ॥
 समुन्मीरोहिणीराक्षाश्रुताङ्गामधुकैः समैः ।
 सिद्धं लाक्षादिकं नाम तैलमभ्यञ्जनादिना ॥
 सर्वज्वरश्च योन्मादश्चापसारवातनुत् ।
 यत्तराक्षसभूतं गभिणीनाश्च शस्यते ॥”
 मस्तु दधिजलम् । कौन्ती रेणुका । चन्दन-
 मत्र श्वेतमेव न तु रक्तम् । रोहिणी कटुकी ।
 इति च लाक्षादितैलम् ॥ * ॥
 “लाक्षा हरिद्रा मञ्जिष्ठा फेनिलं मधुकं बला ।
 लामज्जकं चन्दनश्च चम्पकं नीलसुत्पलम् ॥
 प्रत्येकमेषां षण्मुष्टीः पक्का तोये चतुर्गुणे ।
 चतुर्भागावशेषे तु गर्भे चैतत् समापयेत् ॥
 रेणुका पुद्गकश्चैव वाजिगन्धा तथैव च ।
 वैतसं चोरकं कुष्ठं देवदारु नखं त्वचम् ॥
 शतपुण्या पुष्करीकं मांसी मधुकमेव च ।
 एभिरक्षमितैः कल्केः कवायेणैव पेषितैः ॥
 मस्तुशुक्तारनालानामाट्काट्कमावपेत् ।
 क्षीराट्कसमायुक्तं तैलप्रस्थं विपाचयेत् ॥
 अश्वज्जात्तैलेमेतद्धि शीघ्रं दाहमपोहति ।
 व्यपोहति तथा वातं पित्तं श्लेष्मभवं ज्वरम् ॥
 सप्रलापं सङ्ख्याश्च तालुशोषभमान्वितम् ।
 यद्योपहृष्टा ये बाला रक्षःसङ्घ्रिताश्च ये ॥
 तेषां कष्टं प्रशमयेत्तैलं लाक्षादिकं मज्जत् ॥”
 फेनिलं वदरम् । लामज्जकमुश्रीरवत् पीतच्छवि-
 त्त्वविशेषः ।
 लामज्जकं यदा न स्यादुश्रीरं दीयते तदा ।
 चम्पकमित्यस्य स्थाने कुत्रापि गैरिकं इति पाठः ।
 नीलोत्पलखालाभे तु कुसुदं देयमिष्यते ।
 समापयेत् प्रक्षिपेदित्यर्थः । चोरकं यन्त्रि-
 पर्वस्य भेदः भण्डित्तर इति नेपालदेशे भवति ।
 तदलाभे यन्त्रिपर्वं देयम् । पुष्करीकं श्वेतकम-
 लम् । मस्तु दधिजलम् । शुक्तं सन्धानभेदः ।
 अरनालमपि सन्धानभेदः । इति महालाक्षादि-
 तैलम् ॥ * ॥ अथ नवज्वरे रसाः ।

“सूतो गन्धश्चङ्गाः शोषणश्च
 सर्वैस्तुल्या शर्करा मत्स्यपित्तैः ।
 भूयो भूयो मर्दयेत्तं चिरान्नं
 वस्त्रो देयः शङ्खवेरद्रवणम् ॥
 तापे शीतं वीजनैस्तद्रूपभक्तं
 दृन्ताकादं पथ्यमेतत् प्रदिष्टम् ।
 अद्रौ चोष्यं हन्ति सद्यो ज्वरान् ।
 पित्ताधिक्ये कृद्धिं तोयश्च दद्यात् ॥”

अस्य प्रक्रिया । पाराशुद्ध भाग १ गन्धकशुद्ध
 भाग १ सोहागाश्च भाग १ मरिच भाग १
 शर्करा भाग ४ रोहमत्स्यकपित्त भाग ३ ।
 अमं प्रतिदिनं सर्वं दिनत्रयं मर्दयेत् । रस-
 मिमं रक्तत्रयमितमार्द्रकरसेन दद्यात् । ओदनं
 तत्र दृन्ताकफलं भोक्तुं दद्यात् । अजनादोः
 श्रौतलसुपचारं कुर्यात् । उदकमञ्जरीरसो नव-
 ज्वरेषु ॥ * ॥ रसरत्नप्रदीपे ।

“अद्यात् समं सूतसमुद्भवेन
 हिङ्गुजगन्धं परिहृत्य यामम् ।

नवज्वरे वल्लयुगं त्रिघस-

मार्द्राभसायं ज्वरधूमकेतुः ॥”

प्रक्रिया । पाराशुद्धगन्धकशुद्धहिङ्गुलसुद्धसुद्ग-
 केनसभागं सर्वं याममेकमार्द्रकरसेन संमर्द्द
 रक्तिकाघटकमितमार्द्रकरसेन दिनत्रयं नवज्वरी
 भक्षयेत् । दिनत्रयान्नवज्वरो नश्येत् । इति
 ज्वरधूमकेतुः ॥ * ॥ रसेन्द्रचिन्तामणौ ।
 “शुद्धः सूतो विषो गन्धः प्रत्येकं प्राण्यसंमितः ।
 धूर्तवीजं त्रिप्राणं स्यात् सर्वेभ्यो हिगुणा
 भवेत् ॥

हेमाङ्गा कारयेदेषां चूर्णं सूक्ष्मं प्रयत्नतः ।
 जम्बीरजीरकेर्द्वयचूर्णं गुञ्जाद्वयोन्मितम् ॥
 आर्द्रकस्य रसेनापि ज्वरं हन्ति त्रिदोषजम् ।
 ऐकाहिकं द्वाहिकश्च त्र्याहिकश्च चतुर्थकम् ॥
 विषमश्च ज्वरं हन्यान्नवं जीर्णश्च सर्वथा ।
 महाज्वराङ्कुशो गान्धा रसोऽयं सर्वसंमतः ॥”
 प्रक्रिया । शुद्धपाराशु शुद्धगन्धक शुद्धविष प्रत्येकं
 टङ्क १ घत्तूरीजटङ्क ३ चोटिटङ्क १२ सर्वेषां
 चूर्णमतिस्वल्पं कर्तव्यम् । इति महाज्वरा-
 ङ्कुशः ॥ * ॥ सर्वज्वरेषु श्राङ्गधरे ।

“एको भागो रसात् शुद्धाच्छैलेयः पिप्पली शिवा ।
 आकारकरभो गन्धः कटुतेलेन शोधितः ॥
 फलानि चैन्द्रवारुण्याश्चतुर्भागमिता अमी ।
 एकत्र मर्दयेच्चूर्णमिन्द्रवारुणिकारसैः ॥
 माषोन्मितां वटीं कृत्वा दद्यात् सद्योज्वरे दुघः ।
 क्षिप्रारसाशुपानेन ज्वरघ्नी वटिका मता ॥”
 शैलेयः कृद् इति लोके । शिवाञ्च हरीतकी ।
 आकारकरभः अकारकरहा इति लोके । चतु-
 र्भागमिता अमी शैलेयादयः षट् समुहिता
 भागचतुष्टयमिताः । इति ज्वरघ्नीवटिका ॥ * ॥
 श्राङ्गधरे ।

“रसं गन्धश्च दरदं जैपालं क्रमवर्द्धितम् ।
 दन्तीरसेन संपिथ्य वटीं गुञ्जामिता कृता ॥
 प्रभाते सितया सार्द्धमक्षिता श्रौतवारिणा ।
 एकेन दिवसेनैवा नवज्वरहरौ भवेत् ॥”
 इति च ज्वरघ्नीवटिका ॥ * ॥ रसरत्नप्रदीपे ।
 “रसो गन्धो विषं शुष्की पिप्पली मरिचानि च ।
 पथ्या विभीतकं धात्री दन्तीवीजश्च शोधितम् ॥
 चूर्णमेषां समं प्राणां द्रोणपुष्पैरसैः पुटेत् ।
 वटीं माषनिभां कुर्यात् भक्षयेन्नूतने ज्वरे ॥”
 इति नवज्वरीहरौवटी । इति नवज्वरे रसाः ॥ * ॥
 अथ सामान्यज्वरे रसाः ।

“शुद्धं सूतं विषं गन्धं धूर्तवीजं त्रिभिः समम् ।
 चतुर्णां हिगुणं योष्यं चूर्णं गुञ्जाद्वयोन्मितम् ॥
 आर्द्रकस्य रसैः किंवा जम्बीरस्य रसेयुतम् ।
 महाज्वराङ्कुशो गान्धा सर्वज्वरविनाशनः ॥
 ऐकाहिकं द्वाहिकश्च त्र्याहिकश्च चतुर्थकम् ।
 विषमं वा त्रिदोषं वा ज्वरं हन्ति न संशयः ॥”
 प्रक्रिया । शुद्धपाराशु १ शुद्धविषटङ्क १ शुद्ध-
 गन्धकटङ्क १ घत्तूरीजटङ्क ३ श्रोटिटङ्क ४
 पीपरीटङ्क ४ मरिचटङ्क ४ सर्वेषां चूर्णमति-
 सूक्ष्मं कर्तव्यम् । इति महाज्वराङ्कुशः ॥ * ॥